

УДК 371.38

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ НАВИЧОК В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Наталія Гороховська,*учитель-методист спеціалізованої школи № 49 (м. Київ)*

У статті розкриваються методи й методичні прийоми вокально-хорової роботи з учнями початкової школи, а також подаються завдання та вправи з формування співацьких умінь і навичок – правильної співацької постави, дихання, дикції й артикуляції, звукоутворення.

Ключові слова: вокально-хорова робота, молодші школярі, вокально-хорові навички, методи вокально-хорової роботи.

Голос людини – це незвичайний інструмент, який даний природою кожному з нас від народження. Діти рано починають співати самі, наслідуючи маму, бабусю чи аудіозапис. Свої пісні вони співають довільно, варіативно, залежно від настрою чи обставин. Батькам і педагогам слід пам'ятати, що спів є природним засобом вираження естетичних емоцій і почуттів, за допомогою якого діти активно залучаються до музики, засвоюють її мову й поступово розвивають свій інтерес до неї та музичні здібності – емоційний відгук на музику, музичне сприйняття, образне мислення.

Проблеми музичного навчання й виховання дітей вивчали музичні теоретики, педагоги, вокалісти, композитори різних часів і різних країн (М. Дилецький, О. Варламов, М. Леонтович, К. Стеценко, М. Вериківський, П. Козицький, В. Верховинець, З. Кодай, Д. Кабалецький та ін.), які заклали основи роботи з дітьми – методики, методичні прийоми, що дозволяють сучасному педагогу-практику працювати з дітьми різних вікових груп і напрацьовувати власний творчий досвід, зокрема й у вокально-хоровій роботі. Своїми напрацюваннями автор статті хоче поділитися в цьому матеріалі.

Навчати дітей співу – одне з найважливіших завдань музичного виховання учнів. Головною умовою формування співацьких навичок є розвиток основних музичних здібностей: відчуття ладу, ритму, музично-слухових уявлень тощо. Виходячи з цього я ставлю перед собою такі **завдання навчання співу:**

1. Формувати: стійкий інтерес до співу з музичним супроводом та без нього; навички вокального виконавства (дикція, звукоутворення, артикуляція, співацьке дихання); перший виконавський досвід учня (соло, в ансамблі, у групі); уміння передавати у співі музичний образ, використовуючи для цього як співацькі навички,

так і засоби музичної виразності: тембр голосу, динамічні відтінки, характер звуковедення тощо.

2. Розвивати: почуття впевненості у своїх вокальних здібностях; музичну пам'ять; музичний слух; самооцінку пісенно-виконавської діяльності, вміння аналізувати спів інших; увагу до всіх нюансів, які допомагають виразному співу (положення голови, корпусу тощо); найкращі якості голосу: дзвінкість, легкість, співацький діапазон.

3. Сприяти: формуванню музичної та співацької культури; накопиченню музично-пісенного репертуару та вмінню його використовувати в повсякденному житті.

4. Стимулювати: захопленість співом; бажання співати індивідуально, в ансамблі, у хоровому колективі.

Коли діти переступають поріг школи і стають першокласниками, усі вони мають власний співацький досвід, у якому є свої позитивні та негативні моменти. Одні з них співають виразно, чисто інтонують, беруть правильно дихання. А деякі діти вважають, що крикливий спів є найкращим. Щоб переконати «крикунів», необхідно розповідати й показувати зразки красивого співу, щоб вони відчували: крикливий спів звучить неприємно, «ріже вухо». Таким чином розпочинається етап роботи – **формування співацьких умінь та навичок:**

1. Формування навички «співацька постава». Необхідною умовою вільного, ненапруженого співу є правильна співацька постава, яка сприяє утворенню готовності голосоутворюючих органів до дії. Вимога правильності співацької постави – активізація голосового апарату, підготовка його до правильного розподілу м'язових сил під час співу. Якою має бути співацька постава? Пояснюю дітям, використовуючи стенд-плакат із зображенням учнів, які співають у положенні стоячи й у положенні сидячи. Привчаю дітей з першого уроку, що під час співу вони повинні стояти рівно, зручно, випря-

мивши спину, голову тримати прямо, опустивши руки. Уся постаць має виражати готовність до співу. Якщо діти співають сидячи, вони повинні сидіти рівно, не горбитися, не спиратися на спинку стільчика або парти, тримати руки на колінах.

Пояснення вчителя: «Діти, подивіться, як я сиджу чи стою, коли співаю. Як я тримаю голову, як відкриваю рот». Роблячи зауваження дітям щодо їхньої співацької постави, зосереджую увагу дітей на позитивному прикладі: «Зверніть увагу, як сидить Настя, коли співає. Спинка рівна, голівку тримає прямо, руки в неї на колінах. Тому й співає красиво, гарно. І Максимко сидить правильно, і Андрій. А ще хто? Діти, усі почули, як правильно треба себе поводити під час співу?»

На кожному уроці я звертаю увагу учнів на цей стенд-плакат, поки правильна співацька постава не стане для них звичкою. Постійно слідкую за учнями під час співу, виправляю недоліки, заохочую тих, хто правильно сидить чи стоїть.

2. Формування навички співацького дихання.

Правильне співацьке дихання є основою вокальної техніки. Від набуття навичок співацького дихання залежить формування навичок звукоутворення й дикції. Існують три типи співацького дихання. У сучасній вокальній педагогіці найбільш визнаним є **косто-абдомінальний** (costa – ребро, abdomen – живіт) **тип дихання**. У ньому беруть участь нижні ребра й діафрагма, м'язи черевного преса. Типовим недоліком у дітей є поверхневе неглибоке (ключичне) дихання, яке зовнішньо проявляється в підніманні плечей. Тому з перших уроків я привчаю дітей правильно дихати та переходжу до різноманітних **ігрових моментів**. Наприклад: «Носиком набираємо повітря, затримуємо повітря, поступово видихаємо повітря так, щоб відчувався легенький вітерець». У процесі цієї роботи бачу, що діти зовсім не вміють тихо і безшумно набирати повітря, піднімають плечі. Потім пояснюю, що набирати таким чином повітря не красиво й неправильно. Показую декілька разів сама, щоб діти усвідомили: брати дихання потрібно швидко, непомітно, тихо. Потім прошу по черзі дівчаток і хлопчиків набирати повітря. Діти оцінюють, у кого краще виходить. Потім пояснюю, що до носика й губок має приєднатися животик, який постійно нагадує повітряну кульку, яка то надувається, то здувається. На кожному уроці я використовую такі **дихальні вправи**:

- **«Подуємо на кульбабку»**. Дітям пропонується зірвати кульбабку, піднести її до губок (учитель показує, як це потрібно зробити) і подути так, щоб полетіли насінки-парашутики. Повторити 3–5 разів. Потім діти здувають парашутики за час одного довгого видиху.

- **«Подуємо на листочок»**. На долоньку покласти листочок з дерева чи вирізаний з паперу і здути його швидко. Повторити 3–5 разів.

- **«Подуємо на сніжинку»**. Вирізану з паперу сніжинку покласти на парту. Дитина, сидячи за партою, дме на сніжинку, спостерігаючи за її рухом по парті. Повторити 5–6 разів.

- **«Сніг кружляє»** (вправа на уяву). Діти уявляють, як у повітрі кружляють сніжинки, й дмууть на них. Повторити 3–5 разів.

- **«Надми повітряну кульку»**. Скласти із кулачків «трубочку» й дути в неї, нахиливши голову вниз. Повторити 5–6 разів.

- **«Граємо на сопілочки»**. Кулачки скласти «трубочкою». Дитина дме й утворює звуки «у-у-у». Повторити 5–6 разів.

- **«Надуємо щічки, як повітряну кульку»**. Вдихати повітря носом і видихати з закритим ротом, роздуваючи щічки. Повторити 6–8 разів.

- **«Позіхаємо»** (вправа на розширення уявлень дітей про виразні можливості звукоутворення). Пропонується уявити різні стани (почуття смутку, радості, втомленості тощо) за допомогою зіхань: ох, ах, ой, ай, ая-яй, ай-ай. Повторити 7–8 разів.

- **«Вітер і вітерець»**. Використовуємо можливості жестів у дихальній діяльності. Дитина імітує руками пориви вітру й супроводжує їх звуками «у-у-у». Повторити 5–6 разів.

- **«Животик танцює»**. Покласти руки на живіт, набрати повітря носом, короткими поштовхами видихати, щоб відчувалося – животик «танцює». Повторити 5–6 разів.

- **«Вдихаємо аромат троянди»**. Повільно, із задоволенням набрати носом повітря, затримати повітря, відчути аромат троянди, потім повільно видихнути ротом, губи – трубочкою. Повторити 5–6 разів.

Найбільш складним у співацькому диханні є економне видихання під час співу – розподіл повітря на цілу фразу. У співака повинно бути таке відчуття, ніби він не видихає повітря під час співу, тобто відчуття «опори» на диханні. У зв'язку з цим я пояснюю дітям, що співацьке дихання нагадує міцний стовбур дерева (малюю дерево на дошці чи показую малюнок), від якого розходяться великі гілки, а від великих гілочок розходяться маленькі гілочки, на яких ростуть листочки (дикція, артикуляція, звукоутворення тощо). Якщо стовбур дерева – ваше дихання – не буде міцним, то і спів буде некрасивим, в'ялим, неприємним, неправильним. Тому постійно треба працювати над диханням, виконуючи дихальні вправи. Брати дихання перед співом треба спокійно, безшумно. Спочатку слід зробити гли-

бокий вдих, затримати дихання й одночасно починати спів, поступово видихаючи повітря, і дихати животиком. Закріпленню цього прийому допомагають **вправи на економне дихання:**

- **«Надми повітряну кульку».** Пропонується дітям носом набрати один довгий вдих, затримати його, потім зробити (поступово) 5, 6, 7, 8, 9, 10 коротких видихів.

- **«Затримка дихання».** Пропонується дітям носом набрати один довгий вдих, затримати дихання і про себе порахувати до 5, 10, 15... (поступово удосконалюємо вправу «Чим довше»).

- **«Хто довше затримає водичку в роті».** Дітям пропонується уявити, що вони набрали в рот водичку. А потім проспівати про себе куплет знайомої пісні.

- **«Випускаємо повітря під музику».** Дітям пропонується набрати носом повітря, затримати його й випу-

скати повільно ротом (губи «трубочкою»), поки лунає музика.

- **«Повітряна кулька здувається».** Дітям пропонується набрати носом і затримати повітря, руки покласти на живіт, а потім поступово випускати повітря ротом (губи «трубочкою») відчуваючи, як животик нагадує «повітряну кульку, що здувається».

У 3–4-х класах я поясню дітям, що в хоровому співі велике значення має **ланцюгове дихання**, при якому співаки передихають у різних місцях фрази. Це потрібно для того, щоб досягти безперервності звучання там, де цього вимагає музичний образ. У зв'язку з цим пропоную дітям **вправу «Тримаємо довгий звук»** (якомога довше проспівати склади «мі», «ма», «на» та ін. на одному звуці).

(Далі буде).

УДК 372.878

ВОКАЛЬНО-ХОРОВА РОБОТА У 2-МУ КЛАСІ

Наталія Гороховська,

учитель-методист спеціалізованої школи № 49 (м. Київ)

Представлені фрагменти уроків музики у 2-му класі є продовженням попередньої статті автора й демонструють на конкретних прикладах, як вокально-хорова робота вбудовується в урок відповідно до його тематики та завдань. Автор розкриває методи та прийоми роботи над піснею впродовж трьох уроків.

Ключові слова: урок музики, 2-й клас, вокально-хорова робота, робота над піснею.

I. Тема уроку:

«РИТМИ ЗАПАЛЬНОГО ТАНЦЮ»

Мета уроку: навчальна: визначити особливості танцювальної музики; розкрити поняття «танок», «полька»; розвиваюча: розвивати в учнів здатність осмислено сприймати музику, формувати початкові уявлення про зв'язок характеру музики та засобів музичної виразності, танцювально-ритмічні навички, координацію рухів; виховна: виховувати в учнів інтерес до танцювальної музики.

Тип уроку: урок поглиблення теми.

Форма уроку: урок-подорож.

Учні заходять до класу під українську народну пісню «Коломийка».

Музичне вітання: «Ми цілий тиждень не співали і без пісень дуже скучали».

Вокально-хорова робота

1. Вправи:

Вправа на дихання «Граємо на сопілочці»: кулачки складаються «трубочкою», учень дме й проспівує звуки «у-у-у». Повторити 5–6 разів.

Фонопедична вправа «Наблучки»: легке і рухливе цокання язичком. Повторити 5–6 разів.

Музична зарядка: поспівка «Сопілочка», розучування поспівки підгрупами.

Учитель. Діти, під яку музику ви сьогодні заходили на урок? Ви почули пісню чи інструментальний твір?